

Adatok a Börzsöny-hegység flórájához IV.

NAGY József¹ – SZMORAD Ferenc²

(1) Szent István Egyetem Kertészettudományi Kar Növényteni Tanszék – H-1118 Budapest, Ménesi út 44.

(2) Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság Jósvafő, H-3758 Tengerszem oldal 1.

Bevezetés

Az alábbiakban a Börzsöny-hegység területén 1999 során végzett florisztikai kutatásaink eredményeit foglaljuk össze. NAGY József adatai a hegység teljes területéről, SZMORAD Ferenc adatai a Szokolya határában található Deszkametsző-völgyből és annak környékéről származnak (SZMORAD 1999).

Az előfordulások új mivoltának megítélését több esetben nehezítette, hogy a hegység határai földrajzi és növényföldrajzi értelemben nem esnek egybe. Tájföldrajzi értelemben a Dél-Börzsönnyt a Börzsöny-hegységhez tartozónak tekintjük, viszont növényföldrajzi szempontból a Visegradense flórájárához, a Visegrádi-hegységhez sorolják. A Dél-Börzsöny megnevezés sem egyértelmű, hiszen például SIMON (1992) által a Visegrádi-hegységhez tartozónak tekintett Nagymarosi-hegyek nem fedik le a teljes Dél-Börzsönnyt. Kimaradnak olyan jelentős területek, mint a Szob, Kismaros, Verőce feletti hegyvonulatok. Ugyanez a probléma már megjelenik a KÁRPÁTI munkáiban (1932, 1952) közölt florisztikai adatok megítélésénél is. KÁRPÁTI földrajzi értelemben írt a Börzsönyről és a Duna partvonalát tekintette a tájegység határának. Legtöbb florisztikai adatát tartalmazó 1932-es tanulmányában nem különítette el, hogy a hegység mely részén fordulnak elő az egyes fajok. A nagy összefoglaló munkákban SOÓ (1964-1980), SIMON (1992) - viszont sok esetben a dél-börzsönnyi Szentmihály-hegyről és környékéről származó adatokat már a Visegrádi-hegységre vonatkoztatják. Erre példa a *Scabiosa canescens* zebegényi (KÁRPÁTI 1952) adata és több más, jelen publikációban nem szereplő faj is. Más esetekben régi Szentmihály-hegyi adatok alapján tartanak fajokat a Börzsönyben előfordulónak. Például *Inula germanica*, *Althaea cannabina*, stb. Igazolta ezt az utóbbi fajok gyűjtéseinek a MTM Növénytár „Herbarium Carpato-Pannonicum” gyűjteményében történt áttekintése.

Az alábbiakban mi tágabb, földrajzi értelemben beszélünk a Börzsönyről. Újnak tekintettük azokat a fajokat, melyeknek az adatai a hegység teljes területéről hiányoztak, vagy csak herbáriumi példányuk ismert, de nincsenek publikálva.

A fajok elterjedtségének megállapításához a korábbi publikációk, a SOÓ-féle Synopsis (1964-1980), SIMON (1992), valamint a MTM Növénytár „Herbarium Carpato-Pannonicum” gyűjteményének adatait vettük figyelembe. A nevezéktan és a fajok sorszámozása SOÓ (1980) munkáját követik.

Az alábbiakban felsorolt fajok többségének (19 faj) herbáriumi példányait a MTM Növénytárának Herbáriumában helyeztük el.

Florisztikai adatok

A Börzsöny-hegységre új fajok:

P. 54. *Dryopteris expansa* (C. B. Presl) Fraser-Jenkins: Ipolydamásd határában a Misa-réti-völgyben, a Vasutas-forrás közelében, gyertyános-égerligetben található egy tő, jellegzetes módon enyves éger tövén. A biztos határozáshoz a növény kromoszómaszámát (n: 41) Dr. PINTÉR István állapította meg, segítségét ezúton is köszönjük.

334. *Lotus borbasii* Ujhelyi: A környékről származó első adata a MTM Herbáriumában őrzött lap: *L. corniculatus* L. Szob. 1901. FILARSZKY N. - rev. UJHELYI J. *Lotus borbasii* UJH.

Az Ipolyon túli Kovácspataki-hegyek számos pontjáról —ismert, andezit és andezittufa alapközetről, lejtősztyepekből (ZERTOVÁ 1961).

A Délnyugati-Börzsöny területén délies kitettségben, sziklás, füves lejtőkön, bokorerdőkben fordul elő. Nagybörzsöny: Gömbölyű-kő, Ipolytölgyes: Hegyes-hegy „Ököraszaló”, Szob: Ruzsás-hegy.

Letkés: A Nagy-völgy feletti délies kitettségű sziklás kopárokon.

348. *Astragalus austriacus* Jacq.: A Nagymaros feletti Törökmezőn lajtamészke alapközeten, legeltetett fenyérfüves gyeppen, elég sok.

886. *Veronica anagalloides* Guss.: Nagyoroszi határában „Pénzszás”-nál, iszapnövényzetben néhány tő.

947. *Orobanche reticulata* Wallr. subsp. *pallidiflora* (W. et Gr.) Hay.: Bernecebaráti határában a Pulya-

- réten, elgyomosodott irtásréten. Gazdanövénye *Cirsium arvense*.
1020. *Isatis tinctoria* L.: FEICHTINGER (1870) említi a Duna völgyéből: „Szobon a földek közt”. Más adata a környékről nem volt ismert. Letkés felett a Sákola-tetőre vezető régi földút mentén felhagyott szőlőparcellában néhány tő.
1058. *Cardamine amara* L.: Szivárgóvizes, mocsaras talajú égerligetekben, ritka. A Bernecebaráti Nagy-völgyben a Nagy-rét, Deszkáspuszta és a Betyár-forrás környékén elterjedt. A nagybörzsönyi Magyar-völgyben a meddőhányók alatti völgyszakaszon, kevés.
1266. *Artemisia pontica* L.: Ipolydamásd felett a köfajtó melletti legeltetett száraz lejtőn gyakori.
1283. *Senecio integrifolius* (L.) Clairv.: A nagybörzsönyi Nagy-Sas-hegy 575 m magas oldalgerincén északias kitettségekben, ritkás cserjésben, 20-30 tő.
1504. *Minuartia verna* (L.) Hiern: A Nagymaros feletti Törökmezőn lajtamészkö alapközetten, legeltetett fenyérfüves gyeppen.
1731. *Allium paniculatum* L. subsp. *marginatum* (Janka) Soó: Egyetlen korábbi adata a hegységből
- BOROS Ádám gyűjtése 1918-ból: Kismaros határában a Kelemen-hegy és a Morgó között erdei tisztáson (MTM Növénytár Herbárium). Ezt az adatot BOROS nem publikálta. Az összefoglaló munkák szerint hiányzik a Börzsönyből. 1999-ben Nagybörzsöny határában a Róth-erdő nyugati lejtőjének száraz tisztásáról került elő néhány tő.
1926. *Carex supina* Wahlbg.: A letkési Közép-Galla tetejének nyugati, sziklás letörésén fordul elő.
1937. *Carex brevicollis* DC.: Egy ismert, de korábban nem publikált előfordulása található Zebegény közelében a Duna feletti hegyeken, a Visegradense flórajárás területén (ZÓLYOMI B. – KUN A. ex verb, FARKAS S. 1999). A Pap-hegy és a Tar Péter-hegy közötti gerinc északi lejtőjén (a Bükki-rétől kb. 200 m-re D-re), sekély talajú ormon, *Melica uniflora*-s gyepszintű kocsánytalan tölgyesben, kb. 50 négyzetméteres területen (SZMORAD F. adata). A Neogradense területére új florisztikai adat.
1987. *Festuca arundinacea* Schreb.: A Bernecebaráti Nagy-völgyben a Lopona-küti-patak torkolatánál levő kaszált hegyi réten fordul elő.
- A hegységből már közölt, florisztikailag érdekes taxonok újonnan megtalált termőhelyei:
- P. 7. *Equisetum telmateia* Ehrh.: Kismarosnál Verőce felé (FEICHTINGER 1870). Erdei forrásos, nedves helyek, erdei patakok növénye (KÁRPÁTI 1932). A Morgó-patak völgyéből a Deszkametsző-völgybe leágazó villanypászta letelején, útszéli láposodó égeresben 25-30 példány (SZMORAD F.).
235. *Cerasus fruticosa* Pall.: Cserjések növénye (KÁRPÁTI 1932). Szokolya határában, a Morgó-patak völgyéből Kóspallag felé induló műút letelején, löszös útrészű aljában (SZMORAD F.).
515. *Seseli varium* Trev.: KÁRPÁTI (1932) említi pontos előfordulási adat nélkül - andeziten kialakult napos, füves lejtők növényeként. A szobi Ruzsás-hegyen délies kitettségű lejtősztyepben tömeges.
517. *Libanotis pyrenaica* (L.) Bourg. subsp. *bipinnata* (Celak) Holub: Egyetlen korábbi börzsönyi adata a szokolyai Szőlőhegyről való (NAGY 1997). Egy újabb populációja került elő Szobnál a Bőszobi-patak völgyéből a Köves-hegyi mészkőbánya körül, cserjésekben, száraz füves lejtőről.
544. *Laserpitium latifolium* L.: Egyetlen múlt századi adata a nagybörzsönyi Kollár-patak völgyéből való (FEICHTINGER 1870). A Börzsönyben a többi hazai hegyvidékkel ellentétben meglehetősen ritka. Nagyoroszi határában a Kőember keleti, meredek letörésén hársas-kőrisesben néhány tő. Szobnál a Bőszobi-patak völgyében a Köves-hegyi mészkőbánya felett, mészkedvelő tölgyesben.
608. *Scabiosa canescens* W. et K.: A Zebegény feletti sziklás, füves lejtőkről említi KÁRPÁTI (1952). A nagyobb összefoglaló munkák (Soó 1980, SIMON 1992) szerint a Börzsönyből hiányzik. Nagybörzsönyből a Farkas-völgy felé haladva a falu szélső házai után a bányagödömről, vályogshomok talajon, lejtősztyepben fordul elő egy kis populációja.
631. *Linum hirsutum* L. subsp. *hirsutum*: Az Ipolydamásd feletti Fekete-hegyen 1998-ban talált egy példány után egy erős, sokszáz töves populációja került elő a Letkésről a Sákola-tetőre vezető régi út mentén, legelőkön, cserjésekben, felhagyott szőlőkben.
707. *Vinca minor* L.: A hegységben gyertyános-tölgyesekben előforduló ritka növény (NAGY 1997). A Deszkametsző-völgyben (a Király-rét felé ÉNY-i irányban húzódó völgy torkolatánál), gyertyános-tölgyesben 100 m-t meghaladó összefüggő foltban (SZMORAD F.).
1218. *Inula germanica* L.: KÁRPÁTI Z. és PAPP J. gyűjtötte 1947-ben a nagymarosi Szentmihály-hegyen (MTM Növénytár Herbárium). Más korábbi börzsönyi adata nem ismert.

- A szobi Ruzsás-hegyen déli kitettségben, kiritkult molyhos tölgyesben néhány tő.
1680. *Butomus umbellatus* L.: KÁRPÁTI (1932) a patakpartok növényei között sorolja fel, konkrét előfordulási adat nélkül. A szokolyai Les-völgyben a Nagy-Kő-hegy alatt, mocsári növényzetben, kevés.
1919. *Carex pendula* Huds.: Erdei forrásos, nedves helyek, erdei patakok növénye (KÁRPÁTI 1932). A MTM Növénytárának Herbáriumában őrzött börzsönyi lapjai: Börzsöny. Deszkápuszta. 1934. KÁRPÁTI Z. Börzsöny. Kóspallag felett, patak mentén. 1954. JÁVORKA S. A szokolyai Pap-hegy gerincének északi lejtőjén, a bükkösök alatt, szivárgó vizes árokban és útrézsükben, 5 helyen mintegy 40 tő. A tövek zöme a Bükki-rét nyugati végénél található (SZMORAD F.).
- A szokolyai Szén-patak völgyben a *Spartacus-kulcsosháznál* és Királyrétnél a Hubertus-forrás melletti égerligetben néhány tő.
- A bernecebaráti Nagy-völgyben a Betyár-forrásnál, égerligetben.
1930. *Carex hallerana* Asso: A Dél-Börzsönyben mészkevelő tölgyesben ZÓLYOMI B. találta (SZ.-LACZA 1963). A szokolyai Szőlőhegyről NAGY (1997) közölte.
- A Dél-Börzsöny bokorerdeiben, melegkedvelő tölgyeseiben helyenként gyakori. Szokolya: Nagy-Kő-hegy. Kismaros: Kelemen-hegy, Kis-Kőszikla, Nagy-Kőszikla. Verőce: Lőcs-oldal.

Summary

Floristical data concerning the Börzsöny mountain IV.

J. NAGY – F. SZMORAD

As a results of flora research in Börzsöny 1999, the number of known taxa of the Börzsöny mountains has increased by 14 species. From botanical point of view, the most important species are: *Allium paniculatum* L. subsp. *marginatum* (Janka) Soó, *Carex brevicollis* DC., *Dryopteris expansa* (C. B. Presl) Fraser-Jenkins, *Lotus borbasii* Ujhelyi. The research proved the current presence of a number of species enlisted in earlier literature. Examples are the following species: *Inula germanica* L., *Scabiosa canescens* W. et K., *Seseli varium* Trev.

Irodalom

- FARKAS S. (ed.) (1999): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 420 pp.
- FEICHTINGER S. (1870): A Börzsöny-Márianosztrai trachyt hegycsoport növényzetéről – A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1869-ben tartott 14. Nagygyűlésének Munkái. **14**: 284-296.
- KÁRPÁTI Z. (1932): A Börzsöny-hegység növényföldrajzi jellemzése. – Index Horti Botanici **1**: 29-59.
- KÁRPÁTI Z. (1952): Az Északi-hegyvidék nyugati részének növényföldrajzi áttekintése. – Földrajzi Értesítő **1**: 289-314.
- NAGY J. (1997): Adatok a Börzsöny-hegység flórájához. – *Kitaibelia* **2** (1): 27-32.
- SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok-virágos növények – Tankönyvkiadó, Budapest, 892 pp.
- SOÓ R. (1964-1980): A magyar flóra és vegetáció rendszertani és növényföldrajzi kézikönyve I.-VI. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 557 pp.
- SZ.-LACZA J. (1963): Die Kalkholden und Eichen-Zerreichenwälder des Börzsöny-Gebirges. – *Acta Botanica Hungarica* **10** (1-2): 242.
- SZMORAD F. (1999): A Királyrét - Deszkametsző-völgy (Börzsöny-hg.) florisztikai kutatása és vegetációtérképezése. – Kutatási jelentés, Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, 12 pp. + 22 melléklet (adatlapok + térképek)
- ZERTOVA, A. (1961): Taxonomická studie o *Lotus corniculatus* L. subsp. *slovacus* ZERTOVA. – *Acta Musei Nationalis Pragae*. **11** (3-4): 181.